

Over het boek van Adela : repliek op de door J. G. Ottema gemaakte aanmerkingen (zie Leeuwarder Courant van 19 September 1871) op mijn vorig opstel over dat boek

<https://hdl.handle.net/1874/234019>

OVER HET BOEK VAN ADELA,

REPLIEK

op de door den Heer Dr. J. G. Ottema gemaakte
aanmerkingen,

(zie *Leeuwarder Courant* van 19 September 1871)

OP MIJN VORIG OPSTEL OVER DAT BOEK,

DOOR

G. COLMJON.

VOOR REKENING VAN DEN SCHRIJVER.

Instituut voor
Oudgermaanse Taal- en Letterkunde
aan de Rijksuniversiteit
te Utrecht

LEEUWARDEN. — J. G. WESTER.
1871.

F_c DE 5

mm 10488

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

2483 349 7

OVER HET BOEK VAN ADELA.

Nog eenmaal moet ik de pen ter hand nemen, om een woord te zeggen over het Boek van Adela, thans naar aanleiding van de door den heer Dr. J. G. Ottema op mijn vorig opstel gemaakte aanmerkingen. Ik zal zoo kort zijn, als mij mogelijk is, den lezer verschooning verzoekende voor de dorheid van mijn geschrift, die een betoog, als mij thans is opgelegd, noodwendig eigen is.

De eerste aanmerking van genoemden geleerde strekt ten betooge, dat het niets bewijst tegen de echtheid van het boek van Adela, als men dit, zoo als ik met eenige plaatsen heb gedaan, woord voor woord in hedendaagsch Friesch of Hollandsch kan overschrijven, en hij zegt, om zijn gezegde klem te geven, dat geheel op dezelfde wijze een Griek in onze dagen de taal van Herodotus in zijne tegenwoordige spraak zal kunnen overbrengen, zonder aan de woordvoeging of periodenbouw iets te veranderen, al zijn daar drie en twintig eeuwen tusschen verlopen. Dit argument bewijst voor mij niets, omdat ik, zoo als de heer O. anders ook wel zal weten, geen Grieksch versta. Maar dit weet ik wel, dat, wanneer men b.v. uit de Kroniek van Holland, door den klerk uit de lage landen, uit de 14e eeuw, of uit Hooft's Nederl. Historie, of uit J. de Brune's Wetsteen der Vernuftten, dat nu geen wetten, contracten of testamenten zijn, een stuk in onze nieuwere spelling overschrijft, men dan nog geen negentiende-eeuwsche

taal heeft, zoo als men, gelijk de heer O. zelf erkent, verkrijgt, wanneer men dus met het boek van Adela te werk gaat. Hoewel tusschen die schrijvers en ons nu bij lange na nog geen drie en twintig eeuwen zijn verlopen, zal alleen de stijl doen zien, dat zij niet van onzen tijd zijn.

Ten tweeden komt de heer O. op mijne aanmerking betrekkelijk woorden en uitdrukkingen, die mij in het handschrift te nieuwerwetsch voorkomen. Hij zegt, »dat het niet mogelijk is, van eenig woord den tijd van zijn bestaan aan te wijzen, tenzij namen van zaken, die zelve van later tijd en oorsprong zijn. De woorden en uitdrukkingen,” zoo vervolgt hij, »waaruit eene taal bestaat, zijn toch wel even oud als de taal zelve.” — Indien hij nu met dit laatste wil te kennen geven, dat iedere taal, met al hare woorden (behalve de bedoelde namen van zaken) en met al hare uitdrukkingen, op eens is voor den dag gekomen, zoo dat b.v. het Nederlandsch alle woorden en zegswijzen, die het nu bezit, van den beginne af gehad heeft, dan is hij mis; want de geschiedenis der talen leert ons, dat zij van tijd tot tijd nieuwe woorden opnemen en oude uitwerpen, of laat mij liever zeggen, verliezen; terwijl weer andere eene geheel andere beteekenis aannemen. Ik zou, om dit laatste gezegde te staven, het woord *sella* uit het *hs.*, zoo dit als goede munt erkend was, kunnen aanhalen. In 't *hs.* beteekent het koopen, terwijl het, voor zoo ver mij bekend is, in 't Eng., Angels. en oud Noordsch nooit anders voorkomt dan in die van verkoopen, overgeven (*); liever denke men echter aan ons woord *braaf*. Dit is dan ook de reden, waarom men dikwerf uit de woorden,

(*) Het is hierom ook, dat ik in *salthatha* eene opzettelijke verknoeiing van soldaten meen te zien.

die in eenig geschrift voorkomen, bij benadering den tijd kan bepalen, wanneer het geschreven moet zijn.

Ik heb dus van falikant gebruik gemaakt, dat ik houd voor afgeleid van faelgen, samengesteld met kant. De heer O. zegt nu, dat dit woord in de oudste Friesche en Hollandsche stukken reeds voorkomt, maar brengt volstrekt geene bewijzen bij, dat het zoo vroeg reeds gevonden wordt, dat mijne afleiding onmogelijk is. Hij wil het afleiden van een bijv. nw. falikande, dat hij echter niet weet dat bestaat of bestaan heeft, maar dat toch zou kunnen hebben bestaan, omdat wij ook het bvn. mislikande hebben, bv. en mislikande dânte fon en diar (*), welk bvn. men in de oude Friesche wetten vindt verkort tot mislik. Even als nu mislikande, zoo redeneert de heer O., samengesteld is uit mis en likande (deelw. van het ww. lika), zoo zal het bv. nw. falikande bestaan uit fa (faa in het Deensch, fê in het oud Friesch, ook buiten het hs.) en likande, en hiervan zou dan falikant komen. Indien nu mislikande (spreek uit: mislikende) een woord mislikant had opgeleverd, dan zou die redeneering veel grond hebben; maar daar dat niet zoo is, kan ik de voorgestelde afleiding volstrekt niet aannemen. Ons woord falikant, met den klemtoon op de laatste lettergreep, heeft niets van een tegenw. deelw.; het verraadt daardoor klaarblijkelijk eene samenstelling met het znw. kant, en ik blijf het daarom met Halbertsma, die trouwens van taal ook nog al wat afwist, afleiden van faelgen en kant.

De heer O. maakt dan de opmerking, dat ik Net

(*) Ik moet even de opmerking maken, dat deze plaats uit het hs. is, en dus het bestaan ook van dit woord niet eens bewijst, daar aan dit geschrift, als niet voor echt erkend, geenerlei gezach kan worden toegekend.

krekt lik verkeerd heb vertaald. Ik kan het niet nazien, daar ik, op zijn verzoek, een dag of drie na het verschijnen van mijn eerste opstel, het door mij gebruikte afschrift hem heb terug bezorgd, en ga dus hiervan zwijgend verder.

De heer O. kan zich ook niet met mij vereenigen, wanneer ik zeg, dat ons nul komt van Lat. nullus. Hij zegt, dat nol, dat een kleine ronde terp beteekent, met nul is verwant, en dat die benaming aan de ronde gedaante van het cijfer is ontleend. Intusschen is de afkomst van ons woord daarmede niet verklaard, en daar ik nu eene sprekende gelijkenis zie tusschen ons nul en der Franschen nulle, dat hetzelfde beteekent, en eigenlijk hetzelfde woord is als hun nul nulle, geen, dat van Lat. nullus is gevormd (zie: de Roquefort, Dict. étym. de la langue Franç.), houd ik met Weiland ons woord daarvan afkomstig. Om deze reden meen ik ook, dat ons nul en het Noordholl. nol wel niets met elkander zullen hebben uit te staan, tenzij dit laatste woord van vrij laten datum mocht zijn.

De heer O. wil er echter niets van weten, dat er in het handschrift sporen van bekendheid met de Lat. taal te vinden zijn. Woorden als skole, school, altar, altaar, en tohnekka, tunica, zouden daarom woorden van Midden-Europeschen oorsprong zijn. Le Jeune, in zijne Geschied- en letterk. nasporingen omtrent de afkomst en verspreiding der talen, st. I, bl. 71, zegt, dat school komt door het Grieksch uit het Hebreeuwsch, maar dat wij het hebben uit het Latijn. Wie nu gelijk heeft, durf ik niet beslissen, maar ik zou haast denken, dat mijn zegsman 't wel moest weten. — Altare is volgens Bosworth, Anglosax. Dict., samengesteld uit Lat. alta, hoog, en ara, offerplaats. Mij dunkt de verklaring

is te duidelijk om betwijfeld te kunnen worden Tohnekka kan inderdaad zeer oud zijn.

Ik heb in mijn vorig schrijven aanmerking gemaakt op het woord rest, overig blijft, dat ik hield voor van Lat. restare afkomstig. De heer O. tracht nu te bewijzen, dat het komt van Fr. restja, rusten, berusten, weshalve dan ook het znw. de rest eene nog aanwezige hoeveelheid zou beteekenen. Hoewel ik mij nu met deze verklaring zeer goed zou kunnen vereenigen, komt het mij toch opmerkelijk voor, dat restja of reste, behalve in dit hs., nimmer, noch in geschrifte, noch in de spreektaal, in het Friesch in de beteek. van overig zijn voorkomt, evenmin als rest in den zooeven genoemden zin, tenzij misschien bij den eenen of anderen Hollandsch-Frieschen schrijver van onzen tijd.

Omdat de heer O. van meening is, gelijk ik zooeven zei, dat er in ons handschrift volstrekt geen sporen van Lat. gevonden kunnen worden, mag dan ook ons just niet van Lat. justus afgeleid worden. Hij wil daarom, dat het verwant zal zijn met jvd, een woord uit het hs., dat in het zuiverste oud Fr. hiude en hiode geschreven werd, en heden, van daag, beteekent, en dat het dus oorspronkelijk Friesch zou zijn. Maar welken grond heeft de heer O. nu voor zijne bewering? Hij zegt er ons niets van. Ik beweer, dat het geen oorspr. Friesch kan zijn, omdat het in die taal eerst na Gijsbert Jakobsz. voorkomt, terwijl men als zeker mag aannemen, dat een woord, dat zoo menigvuldige malen in de rede te pas komt, indien het werkelijk in de taal was, ook in onze Friesche geschriften tot en met G. J. moest gevonden worden. Bovendien vind ik er ook geen spoor van in andere oude Germaansche dialecten. Waar zal men 't nu gaan

zoeken? In 't nieuw Engelsch vind ik just, in 't Fransch, justement, van het bvn. juste, onder anderen in de beteekenis van precies. Dit woord ging in 't Holl. over, en zoo begon men dan te spreken van just of juist (*) op den zelfden tijd als, of juist te gelijk met iets anders gebeurde dit of dat, of wel: juist gebeurde dit of dat, toen iets anders plaats vond. Dit is geheel de beteekenis, waarin wij 't in de aangehaalde plaats uit het hs. hebben: Just wêre 't jolfêrste, 't was precies julfeest, toen er iets anders plaats vond. In beteekenis heeft het dus geen de minste verwantschap met jvd, hiude, hiode, heden of van daag, en 't er nu alleen om de geringe overeenkomst in den vorm van af te leiden, zou te dwaas zijn. — Over de afkomst nu van Fransch juste en Eng. just zullen we maar niet meer woorden verspillen.

Ten aanzien van ons amery, moet ik met den geleerden schrijver, wat de afleiding betreft, mede blijven verschillen, aangezien de door mij gegevene, m. i., veel natuurlijker is, en wij daarbij het woord reeds terstond in zijn tegenwoordigen vorm hebben; want het is voor ieder, die op de volkstaal heeft gelet, duidelijk, dat Ave Mary bij onze voorouders aldra die tweede, het vlugge spreken belemmerende lettergreep moest verliezen, en vooral toen het niet meer het Ave Maria aanduidde, maar alleen diende om een kort tijdsbestek te beteekenen. Bovendien beveelt zich deze afleiding ook aan door den beteren zin, dien ze geeft. Evenwel wil ik nu wel toegeven, dat amering niet tot de opzettelijk verknoeide woorden behoort.

De heer O. schijnt bijna boos te zijn, omdat ik het skriffilt, waarvan in het boek sprake is, verkies ge-

(*) Kiliaan heeft het op beiderlei wijze gespeld.

lijk te stellen met ons linnen papier; ik weet niet, zegt hij, dat met de uitvinding van dit laatste bedoeld wordt de vervaardiging van papier uit linnen lompen. Hij veronderstelt dat skriffilt is een vilt uit vlas samengestampt, en dus met ons papier niet te vergelijken. We zullen zien, wat er van de zaak is.

»Hoe dat skriffilt er uitzag en op welke wijze het vervaardigd werd,” zegt hij, »weten wij niet. Alleen wordt er bericht, dat men daartoe linnent of als surrogaat pompablêdar bezigde. Doch wat is nu linnent,” vraagt hij, en vervolgt dan: »op bl. 95 lezen wij; hira hemeth is linnent, hira tohnekka wol, that hju selva spon and wevade. Daaruit blijkt,” meent hij, »dat met linnent bedoeld wordt, wat wij vlas noemen.”

Hoe komt echter de geleerde schrijver er bij! Kan iemand van een hemd zeggen, dat het vlas is? De stof, waarvan 't gemaakt is, is uit vlas bereid, maar die bereide stof, waaruit het hemd bestaat, heet linnen, en het woord linnent uit het hs. beteekent hier dus niets anders dan ons linnen. 't Staat er duidelijk: Haar hemd *is* linnen, haar tunica wol, en door spinnen en weven had zij zelve die stoffen bereid. Of kan men niet linnen vertalen, omdat er bij gezegd wordt, dat zij 't zelve spon en weefde? Maar wij spreken toch van gesponnen garen, van geweven linnen en van den linnenwever. Of is de vertaling van linnent niet juist, omdat het staat in éenen adem met wol? Maar met dit woord wordt immers nog dagelijks zoowel de versche, onbereide wol als eene daarvan vervaardigde stof aangeduid. In deze plaats kan met geen mogelijkheid van vlas of van wol, in de eerste, natuurlijke beteekenis van het woord, sprake zijn.

Uit deze plaats, in verband met de door mij in mijn vorig opstel aangehaalde zinsnede, waarin van 't skriffilt sprake was, blijkt onwederlegbaar, dat dit niets anders is dan ons papier uit linnen lompen vervaardigd.

Over de besmettelijke longziekte, acht ik het niet noodig, hier verder iets bij te voegen. Alleen dien ik te zeggen, dat ik niet beweerd heb, dat die ziekte in de oudheid niet heeft bestaan, maar alleen, dat men ze als zoodanig niet had herkend, en dat daaruit moest volgen, dat de naam niet bestond; mij dunkt, dat dit zoo klaar is als de dag.

En hiermede neem ik afscheid van het Boek van Adela. Ik heb mijn oordeel uitgesproken en het zoo-veel mogelijk met bewijzen zoeken te staven. Kan men zich met mijn gevoelen vereenigen, uitmuntend; kan men het niet, ook al wel; ik zal er niet boos om worden. Ieder moge, na al het gezegde, over de echtheid of onechtheid zelf oordeelen, en tevens den tijd bepalen, waarin het moet ontstaan zijn.

Ik mag de pen niet neerleggen, alvorens den heer O. dank gezegd te hebben, voor zijne beleefde en hoogstbeschaafde terechtwijzing ter zake mijne misstelling, wat betreft het woord justus, in mijn vorig opstel. 't Was glad mis, hoor! Doch troosten wij ons, er hebben wel nog erger misstellingen plaats, en zonder struikelen en dwalen is niemand ooit groot geworden.
